

1968. feb. 29.

Lukács György életműjéről Brožík, Martalnek
a Kultúra és Művészet c. cseh lapban
(1968. márc. 15. és márc. 22.)

L. Gy. antológiájának kiadásáról és a
magyar nyelvű gépiatírók elterjedéséről
antológiájában.

Fordította: Meneses János

1, 1-31. old., 32 l.

Melléklet: a cseh lap
kiadásáról

Iratgyűjtő
MSZ 5617

Fogyasztói ár: .
Ft 1.70

V/1046

Ha megvan megjelölve, bevéli egy példányt

Ádám Gyón

Két intézményi huzdos Györggyel

Jordisotta Menorel János ^{m. ról}
sebre is a részefelt ötvözet utána meggyaraz.

Antofraf Jánosról huzdosból.
Mafysoul, tudomásm segint nem jelent meg,
csak koverter publikálását.

A LAK Eszter 1992. dec. 11-én a
Jordisottól, Menorel Jánosról

Bj. 1992. dec. 14.

Uddi: Pét

LUKÁCS GYÖRGY EXKLUZIV INTERJUJA CSEHSZLOVÁK LAPBAN

Minden szektáns defetista, én hiszek a marxizmusban

A lap mottója:

Lukács György, a kiváló magyar marxista gondolkodó, a világjelentőségű író és esztéta, öt év után nemrég ismét lehetőséget kapott, hogy nyilvánosan adjon hangot nézeteinek a párt lapjában, a Népszabadságban. Ezt az interjút "Ha vitát hív ki, annál jobb" címmel közöltük folyóiratunk január 27-i számában. Első megszólalásának egyes gondolatait bontja most ki Lukács György M. Brožík-nak Budapesten február 29-én adott exkluzív interjújában.

Kérdés: Professzor elvtárs, a közelmúltban kifejezte azt a meggyőződését, hogy az utóbbi időben a világon igen előnyös helyzet alakul ki a marxista ideológia erősödő befolyása számára. Mig nyugaton egyre terjed az érdeklődés a marxizmus és pozitív megértése iránt, mi nem is vagyunk eléggé tudatában annak, mondotta Ön, milyen mélyreható befolyást tudnánk gyakorolni a kapitalista világ fejlődésére, ha megfelelő szinten lennénk például a filozófiában, irodalomban, filmben, zenében stb. Mi gátolja ezt az Ön véleménye szerint, hogyan kellene tovább haladnunk, hogy tovább közeledjünk ahhoz a megfelelő színvonalhoz?

LUKÁCS: Elsősorban annak a ténynek az elismeréséből kell kiindulnunk, hogy a marxizmus 30 éven keresztül stagnált; hogy abban az időszakban, amikor Sztálin döntötte el, hogy mi a marxizmus és mi nem marxizmus, éveken keresztül és sajnos általánosan tudományosnak ismertek el sok kifejezett ostobaságot is. A marxizmust tehát legelőször ismét meg kell újítani. Hogy milyen hosszú időt követel meg ez a folyamat, hogy gyorsan vagy lassan folyik-e le, ezt nem dönthetjük el előre. Megvannak objektív lehetőségeink a marxizmus reneszanszára, de ugyanakkor szubjektív feltételekről is szó van. Azon mulik majd, vajjon a párt támogatja-e a marxizmus fejlődését, vagy gátolja. Ezt a kérdést nem bírálhatjuk el általánosan - különböző országokban különböző a helyzet. Ugy véljük, hogy például a csehszlovák elvtársak éppen egy figyelemreméltó fordulaton mennek át, és sok minden bizonyítja, hogy a marxizmus fejlődésének Csehszlovákiában előnyösebb feltételei lehetnek Dubček idejében, mint voltak Novotný idejében.

Kérdés: Az elmélet fejlődésének körülményeire bizonyára nagy mértékben hat a vezető politikus személyisége és az a mód, ahogy megközelíti a politikai alkotást. E tekintetben hogyan fogja Ön fel a politikusok feladatait?

LUKÁCS: A teoretikus és politikus egyszemélyben inkább csak kivételes jelenség. Marx azt mondja; ~~hogy~~ az ideológia arra való, hogy felszámolja a társadalmi ellentéteket, - és erről van szó természetesen a politikában is. A társadalmi ellentétek azonban különböző fokokon helyezkednek el, Lenin szerint pedig a politikus feladata abban áll, hogy a konkrét ellentétek megoldásához fel tudja ismerni a láncnak pontosan azt a szemet, amelynek megragadásával hatalmába kerül az egész lánc.

A döntéshozó
(austriai)

A gondolkodó, filozófus, közgazdász feladata nem az egyes kérdések megoldása ~~a~~ politikusok helyett, hanem meg kell kísérelnie ~~kitűzni~~ a korszak nagy elméleti problémáit. A kérdések elméleti ~~kitűzése~~ ^{megfogalmazása} jelentősen segíti a politikusokat, de nem nyújt lehetőséget ahhoz, hogy abból közvetlenül taktikai döntéseket vonjanak le.

H megfogalmaz-
Marx

Mondok egy példát: Amikor Lenin 1917 áprilisában visszatért Oroszországba, mint teoretikus teljesen világosan látja, hogy az orosz forradalom a szocializmushoz vezető út. Nézze meg azonban, milyen legfontosabb taktikai jelszavakat emelt ki akkor Lenin.

Először is: Azonnali béke.

Másodszor: Átadni minden földet a parasztoknak.

Természetesen e követelmények egyike sem szociálista közvetlen, logikus értelemben, de a lánc szemei voltak, mozgásba hozták a tömegeket, s ez a mozgás a szocializmus útjára vezette őket.

A korai munkásmozgalomnak megvolt az a szerencséje, hogy Marx, utána Engels, majd Lenin - ezekben összekapcsolódtak a nagy teoretikusok képességei a jelentős politikusok képességeivel. Azután jött az a rossz időszak, amikor Sztálin önmagáról is azt hitte, hogy mint politikus, mint a párt főtitkára, egyúttal a mozgalom ideológiai vezetője. Sajnos nálunk Magyarországon is megértük, ~~hogy~~ Rákosinak is az volt a véleménye, hogy ő az a személyiség, akinek döntenie kell arról, hogy mi helyes a marxizmus szempontjából...

Ma senki sem tudja megmondani, vajon mozgalmunkba visszatér-e az az időszak, mikor a politikai vezető egyúttal a mozgalom teóriájának is vezető személyisége lehet. Arra van szükségünk,

hogy a pártok első titkárai jó politikusok legyenek, de nincs arra semmilyen biztosíték, semmilyen objektív jele annak, hogy az első titkárnak minden pártban a legkompetensebb személyiségnek kell lennie elméleti kérdésekben. Ezért úgy gondolom, hogy tudatosan a "dualizmus"-ra kell irányulnunk, azt kell megkísérelnünk, hogy a politikusok és a minden pártban meglévő teoretikusok együttműködése a mozgalom érdekében optimális legyen.

Kérdés: A marxizmus megfelelő szintre emeléséhez azok mellett a feltételek mellett, amelyekről Ön szólt, további szubjektív tényezőkre van szükség. Nem bízhatjuk magunkat a gazdasági reform objektív hatásának automatizmusára, amely új és új kérdésekre követel válaszokat. Erre Ön ~~fig~~ hívta fel a figyelmet előző interjújában, azzal, hogy maga a gazdasági reform mozgása és sikere messzemenően függ a gondolkodásunkban végbemenő változástól, a felépítmény gyorsabb átalakításától. Mit tenne még hozzá ehhez az igen aktuális kérdéshez?

LUKÁCS: Azt hiszem, soha nem volt a történelemben olyan helyzet, amelyet meg lehetett volna oldani a szubjektív tényezők aktivitása nélkül. Egy sor ország számára gazdaságilag objektív szükségyszerűség volt például a feudalizmus felváltása a kapitalizmussal. De hasonlítsuk össze az angol forradalmat a francia forradalommal és a németországi kapitalizmussal, amely ~~az~~ ^{ez} ~~el-~~ nyomott forradalom bázisán fejlődött, és meglátjuk, milyen messzemenően meghatározták az angol, francia, német kapitalizmus arculatát a szubjektív tényezők. Az a tény, hogy a kapitalizmushoz vezető német út oly mértékben megőrizte a régi feudális formákat és kiváltságokat, a német kapitalizmusnak egé-

szen eltérő jelleget ad a francia kapitalizmustól, ahol a feudalizmust valóban megdöntötték.

Miért emlegetem ezt? Hiszen nálunk hasonló lehetne a helyzet. A szocialista országok gazdasága a gazdasági reformok nélkül nemzetközi mértékben nem maradhat versenyképes. A gazdasági reformokat meg kell valósítani. Azon mulik azonban, vaj^{on} következetesen fogják-e végrehajtani, vagy egyes helyeken formálisak maradnak-e, radikális fordulatot jelentenek-e, vaj^{on} kíséri-e őket a kívánatos demokratizálás a gazdasági és gazdaságon kívüli területeken^{is} stb. - és ez rendkívül mértékben függ a szubjektív tényezőktől. Az egyes szocialista országok fejlődésének különbségét az egyes országok szubjektív tényezőinek különböző aktivitása fogja^{is} meghatározni.

V. Messmeren

Ma egészében általánosan elismert, hogy tervezésünk konvencionális módja elavult, és tul kell rajta lépnünk. Az, hogy a tervezés kérdését elméletileg helyesen vetjük-e fel, és hogyan fogjuk gyakorlatilag megoldani, az^{is} szubjektív tényező, ^{netty minden} elsősorban a marxista értelmiség gondolkodásán mulik. És itt, éppugy, mint más területeken, két téves tendenciát látok, és csupán a harmadik, ^a tertium datur mutathatja meg a helyes^{et}. Az egyik oldalon vannak ugyanis azok az emberek, akik meg akarják őrizni a marxizmust ^{többször} abban a formában, amilyent Sztálin alatt kapott. Ezek elvesztették azt a képességüket, hogy legalább valamennyire megértsék a ~~mai~~ követelményeket, és akarva-nem akarva szabotálni fogják a gazdasági reformot. Más értelmiségiek, derék és meggyőződött emberek abban ~~hisznek~~ hisznek viszont, hogy a marxizmust nyugati ideológiai koncepciók receptjeivel kell megújítani. Ugy gondolják, hogy a marxizmusnak, ahhoz, hogy a modern kornak megfelelő

formában fennmaradjon, magába kell fogadnia a matematikai logikát, a szemantikát, a strukturalizmust és isten tudja még mi mindent. Ezt értelmetlenségnek tartom.

A marxizmus módszere helyes módszer, amelyet nekünk kell kidolgoznunk, hogy ennek alapján megoldhassuk a szocializmus és a kapitalizmus mai problémáit. De el kell jutnunk végre első-sorban a marxizmus valódi megértéséhez, másodszor a világ nagy változásainak a megértéséhez, amelyekre a Marx utáni időben került sor. Ezeket a változásokat a marxizmus még annyira "nem érte utól", hogy jelenleg a kapitalizmus elbirálásához ~~az~~ helytelen antinomiába kerül a tudománnyal szemben. Vannak még emberek, akik majdhogy nem naponta keresik az újságban, vajon kitört-e már Amerikában "az a válság". Az éremnek nem kevésbé helytelen oldala az a vélekedés, hogy a dolgok annyira megváltoztak, hogy már egyáltalán nem is kapitalizmusról van szó. A kapitalizmusra általánosan érvényesek a Marx által felfedezett törvényszerűségek, de a megfelelő változtatásokkal, amelyeket nem a tudomány ~~ad~~, hanem az ~~időközxxxi~~ az idő hoz, a tudomány pedig reprodukálja őket. Marxista módon kell látni a mai világot, beleértve a kapitalizmust is, ~~az~~ valódi jellemző vonásaival - ennek rendkívüli jelentősége van a szocializmus formáiról való elképzelésekben is - és ebben csupán a kezdeten állunk.

Kérdés: Csehszlovákiában és Magyarországon a gazdasági reformmal kapcsolatos elképzelések aránylag, talán azt lehet mondani: jelentősen közel állnak egymáshoz. Azt hiszem, hogy nálunk Csehszlovákiában éppen a reform megközelítésének keresésével kapcsolatban, a gazdasági fejlődés

megjavítására vonatkozó új szemlélet elterjesztésében, az irányítás új rendszerére való átmenet felemás megoldásai elleni harcban kristályosodott ki az a meggyőződés, hogy elengedhetetlen a szocializmus deformációjának energikus legyőzése a gazdaságon kívüli területen is. A konzervatív erők ellenállásával szemben valósult meg a jelenlegi fordulat a demokratizálás felé a pártban és az egész társadalomban. Gondolja-e Lukács elvtárs, hogy Magyarországon hasonló folyamat játszódik le, avagy talán - mint azt valahol olvastam - egy hasonló folyamat megelőzte a gazdasági reformot?

LUKÁCS: Azt hiszem, tulzott az a felfogás, amit az utolsó mondatában mondott. Az a véleményem, hogy Magyarországon az 1956. évi események következtében is igen erősen hatott a szektánsság ideológiánkra. Ennek leépítése csak valamivel korábban kezdődött, mint a gazdasági reform. De ezt nem kell túlértékelni, mert a szektánsok és a szektánssághoz közel álló emberek befolyása nálunk ideológiai kérdésekben továbbra is igen erős. Illúzió lenne azt hinni, hogy a sztálinista szektánsság a mai Magyarországon már megszűnt fontos tényezőnek lenni.

Sőt, ha nem is lesz egészen pontos, ahogy mondom, de a forma, amelyet viszonyaink közvetlenül az 1956. évi események után vettek fel, bizonyos egészen sajátos változásokon ment át, és ezek a változások különösen kulturális területen nyilvánultak meg. Itt egyes emberek "mérhetetlenül haladóknak" mutatják magukat abban az értelemben, hogy bármilyen ostobaság jelenik meg nyugaton, egymással versenyezve azonnal elismerik, de ez a külső modernség többnyire igen konzervatív nézetek terjesz-

tését szolgálja náluk, például ^{otthon} a magyar történelemmel, a magyar irodalommal kapcsolatban. Az ideológiai fejlődést Magyarországon semmiképpen sem lehet egyirányúnak és egyértelműnek értékelni, különböző irányzatok vannak nálunk. Az utóbbi időben - azt hiszem ez összefügg a gazdasági reformmal - valamivel nagyobbak nálunk a vita^{ik} lehetőségei.

Kérdés: Ön említette a kulturában, irodalomban lévő viszonyokat - e területen különösen "otthon" vagyok. Talán megállhatnánk egy kicsit e terület kérdéseinél. Elsősorban: hogyan fogalmazná meg a párt vezető szerepének optimális érvényesítéséhez szükséges feltételeket olyan érzékeny területen, mint a művészi alkotás?

LUKÁCS: Ha a párt e területen is meg akarja szerezni a hegemoniát a maga ideológiájának, akkor arra kell törekednie, hogy a marxizmus szilárd tekintélyt kapjon a nem marxista alkotók szemében is. E szempontból aztán, mondjuk, jogom van az irodalmat értékelni, bizonyos feltételek tiszteletbentartása mellett: **Elsősorban**, hogy a kritikát semmiféle szervezeti intézkedések nem követik. Szükséges, hogy a megbirálnak joga legyen és meglegyenek a feltételei, hogy a kritikára válaszoljon. A párt kritikusa ismét~~te~~ válaszolhat erre a replikára, vita kezdődhet egyes problémákról - ez az egész.

En hiszek benne, hogy a marxizmus a helyes elmélet, és hiszek benne, hogy ^{Vha} valóban marxista kritikánk lesz, ^{tehát} bebizonyítjuk, hogy az irodalmi művek elbirálásában igazunk van, s így az irodalom területén is megszerezhetjük az ideológiai hegemoniát. Ha a marxizmusnak de facto nem lenne meg ez a tulsulya, akkor

gorombán szólva az egész szocializmus csalás lenne. Csak időlegesen maradhatna fenn, mint hamis ideológia, és bizonyos idő múlva eltűnne, mint ahogy eltűnt Hitler ideológiája. Bocsásson meg, hogy ezt kissé élesebben fejeztem ki.

Én hiszek a marxizmusban és nem szeretem a szektánsokat. Biztos vagyok benne, hogy a marxizmus a dolgok mai állásában hamarosan eléri a győzelmet, anélkül, hogy erőszakos intézkedésekhez folyamodna. Ezzel szemben a szektánsok nem hisznek a marxizmusban, minden szektáns defetista. Ez a sztálinizmus egyik hibája, *hogy* két probléma összekeveredett. 1917-ben azt mondtuk, hogy a kapitalisták kisajátítása csak erőszakkal lehetséges. Ez teljesen más kérdés. Abból, hogy a kapitalistákat csak erőszakkal lehet kisajátítani, hogy Kolcsakot és Gyenyikint csak erőszakkal lehetett kikergetni Oroszországból, ebből nem következik, hogy Puskin fölényét a kultúrában is erőszakkal kell keresztülvinni. Világosan kell látnunk, hogy a polgárháború kora már mögöttünk van. ~~Sztálinnak~~ *sztálini* Az egyre élesedő osztályharc (elméletén) felnevelt szektánsok sóvárognak az után a gyönyörű időszak után, amikor olyan természetesen lehetett uralkodni nem olyan egészen legálisan, anélkül, hogy a legszigorubban tiszteletben tartották volna a törvényeket. A polgárháborúnak ezt a "gyönyörű" időszakát szeretnék a szektánsok állandóvá tenni. De ez már nem megy! Ismeri Tayllér^yand Szellemes meghatározását: "Szuronyokkal mindent lehet csinálni, csak ülni nem lehet rajtuk" Én bizom benne, hogy bizonyos idő múlva a szocialista politikusok között lévő ama személyeknek, akik azt hiszik, hogy a világ legjobb heverője egy sor szurony - úgy meg lesz dolgozva ama bizonyos hátsófele, hogy kénytelenek lesznek lemondani erről az elméletről. Most tudatosan

fejeztem így ki magam - és nem kérek érte bocsánatot.

— X —

Kulturni Noviny 12. sz. /1968 március 22./

Nem a politikusok joga eldönteni, vajon Rafael jobb-e,
mint Rembrandt

A lap mottója:

A neves marxista ideológussal, az esztétika és irodalomtörténet rendkívüli tekintélyével folytatott beszélgetésünk első részét március 15-én közzétűk "Minden szektáns ~~sz~~ defetista, én hiszek a marxizmusban" címen. Ma közöljük ennek az exkluzív interjunak a befejezését, amelyet Lukács György adott február 29-én budapesti lakásán Marcel Brožíknak.

Kérdés: Valószínűleg a szocialista országok pártjainak kulturpolitikájára gyakorolt szektás befolyást terheli az a tény is, hogy a szocializmus, mint államforma eddigi története folyamán csak kevés nagy művészeti alkotás született - olyan alkotás, amelyről nyilvánvaló lenne, hogy tartós értéket képvisel, amely kétségtelen tekintélyt szerzett volna a világ kulturális nyilvánossága előtt. ~~Ma~~ alkotásokat - leszűkíthetjük a kérdést akár csak az irodalomra is - tartja Ön, professzor elvtárs, a szocialista alkotás tartós értékeinek?

LUKÁCS: A szocialista eszméből igen jelentős művészi és más személyiségek születtek már a XIX. ^{század} ~~század~~ végének és ^aXX. század elejének nagy válságában, amikor az orosz forradalom is megszületett. Elég hivatkozni például Gorkijra. Vitathatatlan, hogy az orosz fejlődés kezdeti szakasza rendkívüli felvirágzást hozott a művészet sok területén, amelyek közül némelyiket kifejezetten forradalmasította. Olyan írók, mint Solohov, vagy Makarenko, véleményem szerint kétségtelenül tartósan ^avilágirodalomba tartoznak, míg sokszáz ma divatos ~~szexxi~~ szerzőt a történelem tul fog haladni. Hogy aztán Makarenko jobb-e, vagy rosszabb-e, mint Puskin, ez egészen ostoba kérdés-felvetés lenne. Csak azt akarom mondani, hogy alkotása számunkra teljesen új területeket ~~t~~ tárt fel, és ezért tartós értéknek tekintem.

17 Sztálin idején az irodalom is a pártburokrácia alá volt rendelve, amely szabályozta fejlődését. Ahhoz pedig a 30-as évek Oroszországában, az 1930-as Szovjetunióban kellett volna élnie, hogy egyáltalán el tudja képzelni, milyen fantasztikus módon regulálták meg az irodalmat. Mondok egy példát, amely szinte anekdótaként hangzik. Schafer német író egyik regényében szerepel egy szociáldemokrata és mond valami ideológiaiilag helytelent. Tekintettel a mű kompozíciójára ezt a gondolatát nem cáfolják meg ugyanazon vagy a következő oldalon, hanem csak 20 vagy 30 oldallal hátrább. ~~Ez~~ azonban elegendő volt ahhoz, hogy a cenzura fellépjen a regény ellen, mert az volt az érvényes tétel, hogy mindig azonnal meg kell cáfolni mindazt, ami egy irodalmi műben nem kommunistától vagy nem kommunista módon hangzik el.

El tudja tehát képzelni, hogy ilyen körülmények között egyáltalán keletkezhetett volna olyan irodalom, amely olvasható? Éppen ezért kellett ^{Thivatallal} deklarálni és kinyilatkoztatni, hogy ki író, és hogy ez vagy az amaz a szerző nem író, és mindent deklaráltak a kulturában. Bizonyára ugyanígy meg-
bőgatták más művészeti ágak reményteljes fejlődését is, például a filmművészetét, vagy emlékezzen a nagy botrányokra a zene területén - úgy hogy Sztálin politikájának következtében a kulturának a szocializmusban nem voltak meg a fejlődés objektív feltételei, és elvesztette tekintélyét a világ nyilvánossága előtt. Csupán most jelentkezik részleges javulás. Ugy gondolom, hogy a világviszonylatban való elismerés már egyszer ~~s~~ mindenkorra eldőlt, legalábbis Szolzsenyicinnél. Őneki nagy sikerei lehetnek világviszonylatban - és hasonló lehetőségei vannak más szocialista országok szerzőitől származó művészi alkotásoknak, amelyeket kellő művészettel alkottak, igazak, amelyek igyekeznek leszámolni az életről való deformált ~~vallemásokkal~~ ^{Thivatallal} ^{Kinyilat-} ^{Kortatásobbal} ~~vallemásokkal~~, és főleg a szocializmus deformációival.

Kérdés: Talán nem lesz szerénytelen, ha ~~ennek~~ bizonyítására megemlítem azt a nemzetközi elismerést, amelyben a csehszlovák film alkotói részesültek...

LUKÁCS: Látja - nálunk Magyarországon is megállapítem azt az ^{hatan} érdekes tényt, hogy vannak egyes filmesek, akik haladóbbak, mint irodalmunk. Ez különös, de így van, hogy Kovács "Hideg napok" című alkotása jobb, mint annak a nagyrésze, ami a jelenlegi magyar irodalomban van. Vannak azonban természetesen az 1945 utáni időszakból is igen jelentős regényeink, Déry Tibor "Felelet"-e és különösen

novellái. Déry a realizmus legjobb képviselőinek egyike volt a magyar irodalomban. Aztán itt vannak Illyés Gyula, a népszerű népi író egyes művei, és annak a költőnek a legutóbbi két kötete, akit nagyon tisztetek. Ha meg kellene mondanom, hogy mi értékes 1956 utáni alkotásunkban, akkor ~~csak~~ az ő nevét mondanám. Ez pedig Benjámín László, költő. A költők számára a legnehezebb, hogy ismertek legyenek külföldön is. Benjámín azonban az én véleményem szerint a legjelentősebb szocialista alkotó, ~~aki~~ a magyar művészeti életben van.

→ nek

4 fontos alakra

Vajom mi az oka annak, hogy a fejlődés a kultúrában mindig egyenetlenül halad, hogy a kulturális alkotás egyes területein nem egyenletes mozgás jelentkezik, hogy például a szocialista zenetudomány sokkal magasabban áll, mint a nem szocialista muzikológia, haladóbb, mint a szocialista irodalom? Itt nyilván nagy szerepet játszik a párt konkrét kulturpolitikája egyik vagy másik országban, valamint a kultúra egyik vagy másik területén. Amellett az nem magyarázható csupán az alkotás szabadságának vagy elnyomásának mértékével, de a szocialista kultúra emiatt is egyenetlenül fog fejlődni.

Kérdés: A szocializmus tökéletesen demokratikus modelljéhez való fordulat politikája - ami most nálunk Csehszlovákiában történik - vonzerőként természetesen mind a nyugati, mind a keleti kommunista mozgalom számára csupán gyümölcseivel hathat majd. Meggyőzni csak a friss kenyér és versek ize fog.

fl. bar
LUKÁCS: Én is optimista vagyok, az a benyomásom, hogy az ideológiai területen már a felfelé irányuló mozgás érvényesül, ~~de~~ igen lassan. Pontosabban - optimista vagyok a jövő fejlődésének várásában, hosszabb időszakra. Nem hiszem, hogy azt, amit Sztálin 30 év alatt elrontott, ^{egy} két jó határozattal ismét rendbe lehet hozni. Évekre, talán évtizedekre lesz szükségünk, hogy szocialista államainkat olyan szocialista országokká alakítsuk át, amelyek valóban erősen vonzóak lesznek a külföldön élő tömegek számára.

Állítom, hogy az igazat kell mondanunk. Ehhez hozzátartozik, hogy a 20-as években a forradalmi Oroszországban meglévő éhínség ellenére is nagyobb volt a szocializmus vonzereje a világ többi népe számára, mint ma. A kapitalista országok előtt elvesztettük vonzerőnkét. Most az a feladatunk, hogy ezt a vonzerőt ismét ^{újra} megszerezzük.

Kérdés: Éveken át egy sor szocialista országban nézeteltérésekre került sor a kulturális frontot figyelemmel kísérő párt-szervek és e front különböző területeinek alkotói között. Ugy tűnik, hogy konfliktusokra első-sorban olyan művek feletti vitákban kerül sor, amelyek irgalmatlanul leleplezik társadalmunk életének azokat az árnyait, hibáit és deformációit, amelyek csökkentik a szocializmus vonzerejét. Ilyenkor a bürokraták - gyakran működnek bürokratákként adminisztratív hatalommal felruházott alkotók is - hatalmi szóval avatkoznak be éppen a szocializmus vonzereje megvédésének nevében, állítólagos rágal-mazásával szemben. Megregulázzák az alkotást a szocializmus ^{mak} ~~védelmének nevében~~ a káros irányzatok

(védelme, a művészi és tudományos)

és külső hatások elől ~~az~~ alkotás pártosságának ne-
vében. ~~a művészetben vagy a tudományban~~ Miből követ-
keznek ezek a jelenségek, amelyek konfliktusként je-
lentkeznek a párt és az alkotók között?

LUKÁCS: Ismét azt hiszem, hogy ez a sztálinizmus öröksége,
hiszen nem szabad elfelejteni, hogy Lenin ezekben a kérdések-
ben rendkívül óvatos volt. Emlékezzék csak, volt arról egy
történet, hogy együtt volt fiatalokkal, akik nagyon dicsérték
Majakovszkijt. Lenin pedig azt mondta: "Én magam jobb szeretem
Puskint." ~~De~~ azonnal hozzátette, hogy nem tartja magát szak-
értőnek e kérdések terén. Lenin óvakodott attól, hogy a kul-
turáról alkotott egyéni véleményét - hogyis mondjam - általa-
nosan érvényes törvénné tegye.

Kérdés: Egy apróság... Nem régen a Kremlben Lenin lakásán
jártam, és szinte megdöbbenett, hogy Lenin képzőmű-
vészi szempontból értéktelen képeket tartott maga körül.
Akkor arra gondoltam: vajon valamire való tekintettel
túrta meg ezeket a képeket maga körül annak ellenére,
hogy nem nyújtottak esztétikai élményt - vagy nem volt
jó ízlése? De a bűn nyilván csak ott kezdődött volna,
ha hatalmas emberként személyi ízlésének mértékét és
jellegét a képzőművészeti alkotások általános elbírálá-
si normájává tette volna.

LUKÁCS: Természetes. Vajon valakinek, aki valóban nagy poli-
tikus, feltétlenül a képzőművészet^{vagy} az irodalom szakértőjé-
nek is kell lennie.? ~~Ez~~ abszolút nem szükségszerű. Csak az a
szükséges, hogy elég szerénység legyen benne, hogy bizonyos
esetekben ne hozzon döntéseket.

Nézze, ha megengedi, gyakorlatomból említsek valamit. ~~Mint~~ talán tudja, népművelési népbiztos voltam a magyar proletár-diktatura alatt. Akkor alkoboztuk a magángyűjteményeket és valamennyi muzeális értékű képet összegyűjtöttük, ~~most~~ nagy kiállítást rendeztünk belőlük. Gyönyörű kiállítás volt. Ritkán láttam életében olyan sok gyönyörű képet együtt. A megnyitáson azt mondtam: "Összegyűjtöttünk mindent, aminek művészi értéke van. ~~Hogy mi fog ebből...~~... szerepet játszani a szocialista kultúrában, azt mi ~~nem tudjuk~~ ^{hatja}. Néhány évtized múlva a proletariátus oly messzire lesz, hogy ki fogja tudni alakítani véleményét."

Ezzel azt akarom mondani; a funkcionárius feladata például összegyűjteni minden jó képet, de a politikusoknak nincs joga dönteni abban, vajon Rafael jobb-e, mint Rembrandt. ~~most~~ A művészettörténész és esztéta feladata, ennek az elbírálása, és egyetlen miniszternek vagy párttitkárnak sincs joga erről itélni. ^{Van}

A párt természetesen lehet azon az állásponton, hogy bizonyos dolgokat politikánk támogatni fog, másokat pedig nem ~~fogunk támogatni~~. Teljes egyenlőség nem létezik. Ismét egy példát mondok gyakorlatomból, ezuttal 1956-ból, amikor rövid ideig bizonyos politikai szerepet játszottam - beleszámítva azt is, hogy néhány napig miniszter voltam. Megkérdeztek, hogy hogyan viselkedjünk a nyugati filozófiával szemben. Azt válaszoltam: gondoskodnunk kell róla, hogy könyvtárainkban meglegyen minden fontos művük. "Le is fordíttassuk őket?" - kérdezték. Azt mondtam: ~~Azt~~ nem. Aki Heideggert akarja olvasni, az tanuljon meg németül /egyébként Sartre is német nyelven ismerkedett meg Heidegger és

Husserl-el ,tehát nem létezett francia fordításuk/. Hiszen
egyelőre nincsenek lefordítva magyarra a jelentős Hobbes,
vagy Diderot művei sem, és nincs még befejezve Hegel teljes
fordítása. Ugy gondolom, kevésbé fontosabbnak ítélném
Heideggert, mint Hegelt, ehhez megvan a jogom; csak az a
kötelességem, hogy Heidegger elérhető legyen a könyvtárakban.
Körülbelül így értem a pártyszerűséget.

Kérdés: Ha már a filozófus könyvtárában ülünk: a legszigor-
rubban korlátozott válogatásnál, ki az a filozófus,
akinek a műveit könyvtárában és főleg az életben ab-
szolut nem tudná nélkülözni?

LUKÁCS: Hogy kik azok a filozófusok, akik nélkülözhetetlenek
számomra? Aristoteles, Hegel és Marx. Azok közül a filozó-
fusok közül, akik Marx után éltek, némelyiket nagyon nem szí-
vesen nélkülözném, de könnyebben tudnám nélkülözni, mint pél-
dál Aristotelest.

De szeretnék még néhány szót mondani a pártosság felfogásához.
A párt a filozófiai materializmus mellett áll, szembenáll az
idealizmussal. Ez azonban nem jelenti, hogy a mi egyetemünkön
nem kellene tanítani Kantot. Nem vagyok az abszolút pártat-
lanság híve, de nem értek egyet azzal, hogy állami és párt-
szervek adjanak ki határozatot kulturális kérdésekben.

Nem zárom ki, sőt vitathatónak sem tartom ~~annak a nyilvánvaló~~ kijelenteni,
~~rosszagrahozását,~~ hogy mely irányzatoknak adunk különösen elő-
sőbbiséget . Teljesen helyesnek tartom ~~például~~ a fordítói
gyakorlatban előtérbe helyezni például Tolsztojt, nem va-
gyunk kötelesek kitenni például egy olyan egyenlőségjelet,
hogy Leo Tolsztoj = André Gide.

Tehát csak álljon fenn a pártosság ilyen formában, de még egy háttérének kell lennie: az alkalmatlan irányzatok se legyenek betiltva, és szabadon lehessen őket védelmezni. Ha valaki helytelen érvekkel ~~és~~ védelmezi őket, cáfoljuk meg ezeket helyes érvekkel. Ez azonban olyasmi, amit Sztálin idejében teljesen kirekesztettek. Ahhoz, hogy az ember akkor valamiképpen kifejezhesse saját véleményét, a legmagasabb diplomáciai ügyességről volt szüksége. Ennek véget kell vetni. Elsősorban nem is általános kulturális okokból, mint inkább a szocializmus tekintélyének szempontjából, amely másképpen ~~összeomlik~~.

hátvényt szenved

Kérdés: Igen, a szocializmusnak és tekintélyének árt, méghozzá az országon belül az állampolgárok előtti tekintélyének is, ha látszólag vagy valóban alkalmatlan nézeteket vagy műveket betiltanak, és nem lehet őket szabadon védelmezni az érvek csatájában. Ez a mi legújabb tapasztalatunk is.

1-8
Tellemük
LUKÁCS: A legrosszabb politika, amit csak tehetünk, ha bírósági eljárásokkal ^{bwk} segítjük ^{on} magunkat. Ki ismerné egyáltalán néhány kisszerű szerző ~~his~~ nevét, a kutya sem ugatna utánuk, ha nem lennének ~~é~~ perek. Vagy vegye például Paszternáknak azt a híressé vált regényét. Az én egyéni véleményem szerint ez egy igen közepes regény, egyáltalán nem eredeti, voltaképpen inkább unalmas, mint érdekes. A "Doktor Zsivágó" ~~mint arte-~~ *factum*, mint művészi, irodalmi alkotás önmagában nem érhetett el azt a visszhangot, amelyet végül kapott, éppen amiatt, hogy ~~az oroszok~~ nem hozták nyilvánosságra és nem akarták, hogy külföldön megjelenjen. *Volna*

1-8
Mosthen

Kérdés: Ön, Lukács elvtárs, megért nem egy kölcsönös meg nem értést a párttal, annak tényezőivel, vezetőivel, Vitába került egykor - már közel félszázaddal ezelőtt - politikánkba ^{vitába} került Kun Bélával, husz évvel ezelőtt Rákosival, az MSZMP-vel való 1956. évi konfliktusa csak nemrég rendeződött. Mondana valamit még a párt és az alkotók közötti konfliktus általános kérdésére adott válasza mellett valamit a párt és Lukács György konfliktusairól?

Tilyen
LUKÁCS: Hogy hogyan került sor utolsó, 1956. évi konfliktusomra? Soha, soha nem tartoztam azokhoz az emberekhez, akik ellentétbe kerültek a szocializmussal. Mindig kommunista voltam, és éppen ezért az akkor éppen meglévő kommunizmust mindig jobbnak kívántam, mint amilyen volt. Ez az oka...

Tegyen
Éveken keresztül különböző módszerekkel támadtak engem. Először revizionista voltam, aztán konzervatív, aki nem elég modern, aztán mindkettő egyszerre, és így tovább, a legnagyobb változatossággal. Egész sor konfliktus volt, annak idején Észtétikám publikálása miatt. Mindig az volt ugyanis az álláspontom, hogy elismerem a kiadó döntési jogát, vajon ki akarja adni írásaimat, vagy sem. Ez az ő dolga. És ez az író normális rizikója. Én viszont kijelentettem a pártnak is, hogy visszautasítom bármelyik magyar intézmény jogát, amellyel meg akarja akadályozni, hogy az írásaimat külföldön kiadathassam.

Kérdés: Az Ön vitái a párttal, vagy a pártban tehát úgy jellemezhetők, mint a szocializmus kritikája a

az adott

kommunizmus pozíciójából?

LUKÁCS: A kritikában igyekszem mindig kiindulni egyszerűen a marxizmus funkciójából és saját élettapasztalatomból. Marx idején egyáltalán nem létezett a szocializmus. Marx azonban a szocialista fejlődés bizonyos általános alapelveit helyesen, sőt sokkal, sokkal helyesebben látta, mint az emberek most. Hruscsovnak például nagyon leegyszerűsített elképzelése volt arról, hogy milyen közel vagyunk a kommunizmushoz, és a kommunizmushoz való átmenetet attól tette függővé, hogy mikor éri utól a szovjet ipar a fejlett amerikai ipart. De egyszerűen nevetséges az az elképzelés, hogy az ~~annyira~~ fejlett iparnál ~~után~~ elegendő egy határozat a kommunizmus bevezetésére. Már maga a kommunizmus elve feltételezi az ember mélyreható átalakulását, amelyet a szocializmusban kell megoldani, és amíg erre nem kerül sor a szocializmusban, addig a legnagyobb termelékenység mellett sem születik meg a kommunizmus. A kommunizmus csak akkor születik meg, ha a gazdasági változások következtében magában az emberben is befejeződik a magasabb fok feltételét jelentő változás. Ez pedig az ember egész erkölcsének és pszichológiájának a megváltozását követeli. Marxnak ezt az oldalát ismét fel kell fedoznunk, ki kell dolgoznunk, és bebizonyosodik, hogy éppen itt, ezekben a kérdésekben Marx sokkal dinamikusabb, előbb, vagy ha úgy tetszik: modernebb volt, mint a mai ugynevezett emberfilozófiák legmodernebbje.

10
Hármannyan
100

a-revue, 1968. 6 sz.

/A szerk. megj.: M. Brožík a konzultatív tanácskozáásra érkezett Budapestre. Ekkor készítette az interjút./

A kommunista mozgalom tekintélye nem belső magánügy

- Alcimek:
- Teljes egység akkor volna, hogy ha minden pártban halomralónénk az ellenzéket_x
  - Minden pártnak önállóan, saját helyzetéből kiindulva kell meghoznia taktikai döntéseit_x
  - é Vannak kérdések, amelyekkel valóban valamennyi párt egyet fog érteni_x

A lap mottója:

Lukács György, a jelentős marxista gondolkodó és világjelentőségű esztéta, 1885-ben született Budapesten.

Már az első világháboru előtti években európai elismerésre tesz szert, mint az esztétika teoretikusa a dráma történetéről, a művészeti forma kifejlődéséről és a regény elméletéről írott műveivel.

Műveket irt az osztályöntudat történetéről, a civilizálódási folyamatról, a filozófia és az irodalom viszonyáról a demokráciához és a fasizmusához, foglalkozott a marxizmus viszonyával az idealista filozófiához, a fenomenológi-

giához, az egzisztencializmushoz.

Első műve - a kétkötetes "A modern dráma története" éppen 30 évvel ezelőtt jelent meg - 23 éves korában; jelenleg 83 éves korában * nagyterjedelmű művet ír "A társadalmi lét ontológiája" címen.

1919-ben a magyar kommun a Tanácsköztársaság forradalmi kormányának népművelési népbiztosi funkciójával bízta meg. Horthy fasiszta fordulata után Lukács kb. 10 évi emigrációt tölt Ausztriában és más nyugati országokban, majd kb. 15 évig emigrációban él a Szovjetunióban, ahonnan csak a második világháború után tér vissza Magyarországra.

Hamarosan ellentétbe kerül Rákosival, 1956 drámai őszén - bár mint mondja, nem tartozott Nagy-hoz és csoportjához, néhány napra az akkori átmeneti kormány minisztere lesz - aztán ismét emigrációban találja magát, ezúttal Romániában /1957-ig/.

Hazatérése után 10 éven keresztül visszavonultan él és dolgozik, többször igyekszik elérni rehabilitását a pártban; a Magyar Szocialista Munkáspárt csak néhány héttel ezelőtt vette fel újra soraiba.

Kérdés: Ha nem lenne ilyen széles a Duna, akkor innen, az Ön lakásából, professzor elvtárs, kis híján betekinthetnék a Gellért Szálló ablakaiba. Nagyon érdekes lenne hallgatni a tárgyalást, - és az Ön kommentárját. Hiszen Ön emlékszik a III. Internacionáléra is, ugye? Résztvett személyesen a Komintern ülésén?

LUKÁCS: A III. kongresszuson voltam jelen 1921-ben. Ez volt a Komintern egyetlen kongresszusa, amelyen résztvettem. Akkor még résztvett a Komintern tevékenységében Lenin is.

Kérdés: Hogyan oldották meg akkoriban az ellentéteket a mozgásban? Volt ilyen a III. kongresszus napirendjén is?

LUKÁCS: Igen, volt. Akkor folyt a vita a német "márciusi akcióóról", vita a kommunista mozgalmon belüli szektánsokról, a szektánsok kritikája, akikhez akkor én is tartoztam...

Előrebeszél
Teljesen nyílt viták voltak, a plénum előtt és különböző bizottságokban. Végül pedig határozat született, vagy több határozat, a ~~többség~~ pedig alárendelte magát a határozatoknak. Voltak azonban kisebb szektáns csoportok, amelyek akkor kiléptek a Kominternből.

Kérdés: Talán megint otthonos lesz a nyílt demokratikus vita a kommunisták nemzetközi tanácskozásain - legalábbis a budapesti tárgyalások atmoszférája ezt bizonyítja, még ha érezhető is bizonyos szokatlanság. Kezdetben jónéhány ellenvetés volt a tárgyalások lefolyásának nyilvánossághozásával szemben. Pedig hát a Komintern Lenin idején, ugye, kiadta üléseinek gyorsírt jegyzőkönyvét?

LUKÁCS: Igen, kétségtelenül. A III. kongresszuson teljesen nyílt viták folytak. Sőt, ha figyelemmel kísérte a történelmet - én pedig részben átéltem - akkor ^{india, vagy} az ilyen szabad véleménycsere a mozgalomban nem szűnt meg Lenin halálának napjával.

Emlékezem például az u.n. filozófiai vitára, Gyeborin és híveinek kritikájára - pedig akkor már Sztálin volt a főtitkár. Igaz, hogy csak a moszkvai Marx-Engels ^{intézet}ről beszélhetek, amelyben ezek a viták folytak, s ~~amellyel~~ akkor Moszkvában éppen ~~együttműködtem~~. Itt szabad vita folyt, bármiféle szervezeti nyomás nélkül. Amikor aztán Hitler hatalomra kerülése után ^a/Szovjetunióba ^{tt}érkeztem, akkor már nem léteztek ilyen viták. El kell képzelni azt a folyamatos fejlődést, amellyel Sztálin teljesen hatalmába kerítette az apparátust, az apparátus segítségével pedig valamennyi vitát látszólagos vitává változtattak. Ez a folyamat több évig tartott...

Azt mondja, hogy a Gellértben a szabad véleménycsere atmoszférája uralkodik?

Kérdés: Igen, de a viták korábbi elnyomása, a talán még fennálló szégyenkezés az ellentétek megjelenéséért, az aggodás a mozgalom egységéért, bizonyos görcsös igyekezet ennek ujramegerősítéséért ^{ne} és a hozzá vezető utak kereséséért ^{ne} - azt is észre lehet venni Budapesten, legalábbis ilyen benyomásom volt. Egy sor, elsősorban ázsiai párt távollétét - nemcsak a kínai, hanem a koreai, vietnami, a taiföldi, a japán, az indonéz pártét - nem tulságosan elemzik. Ha egy kritikai megjegyzés hangzik el például Mao Ce-Tung csoportjáról, akkor egy másik delegátus azonnal sajnálkozását fejezi ki, hogy távollevőkről beszélnek.

itt lyben
6-0 dolgoztam
1952.06

Hogyan látja Ön, Lukács elvtárs a kommunista mozgalmon belüli ellentétek problémáját, ennek általános és közvetlen okait? És elsősorban hogyan látja Ön ezeknek az ellentéteknek a megoldását, a mozgalom egységének megújítását, megszilárdítását, kibővítését?

LUKÁCS: Ez természetesen komplikált elvi kérdés.

*Tvolt
li*
*A bizonyos
demonstráció
hasonló*
Taktikai

Amikor megalakították a III. Internacionálét, nyilvánvaló volt, hogy az immánens forradalmi helyzetben szükséges valamennyi párt stratégiai és taktikai egysége. Most, a mozgalom fejlettebb helyzetében és a nemzetközi kapcsolatok komplikált jellege mellett könnyen lehetséges, hogy egyébként azonos helyzetben a különböző pártoknak különböző pozíciót kell elfoglalniuk. De vajon nem jelentkezett ez a szükséglet akkor is, amikor a pártokra rákényszerítettek valamilyen nemzetközi egyezményt?

Taktikai
11a
Tvolt

Ennek illusztrálására egy történelmi példát veszek elő, az 1939. évi szovjet-német egyezmény megkötését. Személyileg egyetértek Sztálinnak ezzel a taktikai húzásával, hogy egyezményt kötött Hitlerrel. Amikor azonban az akkori Kominternben úgy döntöttek, hogy a háborút ugyanugy kell felfogni, mint az első világháborút, ergo: a francia és az angol kommunistáknak olyan álláspontot kell elfoglalniuk, amellyel egykor Liebknecht kelt fel a császári Németország ellen, ez már teljesen hibás volt. A helyes az lett volna, hogy ha Sztálin megkötötte volna ugyan az egyezményt Németországgal, de a francia és az angol párt Franciaországot és Angliát védte volna Hitler ellen. Azt hiszem, nyilvánvaló, hogy itt taktikai ellentét állt fenn.

Hasonló kérdés merült fel Indiában, a kínai politikához való viszonyban, stb.

A mai körülmények között lehetetlen elérni valamilyen mindent egységbe fogó határozatot, amely biztosítja a különböző kommunista pártok azonos taktikai lépéseit. Minden pártnak a maga helyzetéből kiindulva kell döntenie taktikájáról.

Kérdés: De feltételezem, nem gondolja, hogy nem volnának olyan kérdések, amelyekben lehetséges, reális és általánosan előnyös a mozgalom teljes egysége.

HJ.
1N
H. általánosan
Tmarxista

LUKÁCS: Absztrakt értékeléssel nézetem szerint lehetséges az egység a mai általános helyzet történelmi megítélésében. Ezt ugyanolyan generálisan gondolom, mint azt, mondjuk, a háboru alatt tette műveiben Lenin. Csak hogy tudásunk mai fokán nem vagyunk képesek megfogalmazni a világhelyzet összefogó képét.

H. volt

Sztálintól igen rossz örökséget vettünk át. Például a 20-as években a Trockijjal folytatott vitákban Sztálin egyszerűen "eldöntötte", hogy Kínában feudalizmus van, hogy Kína fejlődését nem a specifikus ázsiai termelési mód mozgása szabta meg, ahogy azt Marx kimutatta, hanem hogy a mai Kína ~~először~~ a feudalizmusból, amely ott - köztünk szólva - természetesen sosem létezett. És ennek többek között az volt a következménye, hogy a legutóbbi 30 év alatt senki sem foglalkozott annak a mai helyzetnek a reális elemzésével, amely a gyarmati országokban gazdaságilag kialakult. Ilyen tudatlanság mellett nem lehet csodálni az ottani pártok empirikus és politikailag dilettáns tevékenységét, és mi Európában ugyancsak nem vagyunk képesek felismerni az ottani helyzet valódi gazdasági gyökeireit.

Az ázsiai problémáról beszélek, de létezik afrikai probléma is - és senki sem "dönthet" dogmatikusan a priori, hogy az afrikai

fejlődés az európai vagy az ázsiai séma szerint folyt le. *É-e*
Valószínűleg létezik az evolúciónak még egy harmadik ti-
pusa, amelyhez talán hozzá lehetne tenni *É-még* egy újabb fejlő-
dési típust. A középamerikai és délamerikai államok ugyanis
szintén különös viszonyban állnak saját későbbi fejlődésük-
höz.

Ha annak idején
Vakbales
Ma egyszerűen nem vagyunk képesek arra, amit a Komintern
17 éven keresztül csinálhatott, vagyis a helyzet mindenki
számára meggyőző képét nyújtani, - akkor voltaképpen csak
az európai helyzet volt. Természetesen az, hogy mai ismere-
teink a világhelyzetről korlátozottak, nem zárják ki, hogy
ne legyünk egységesek például a vietnami kérdésben. Van
jónéhány probléma nemzetközi síkon, amelyek elbirálásánál
a legnagyobb valószínűséggel semmiféle különös elvi véle-
ménykülönbségek nem merülnek fel. Gondolok itt elsősorban
az amerikai imperializmus vietnami agressziójának elutasi-
tására. ~~Hgyx~~ Igen, ezekben a kérdésekben lehet egységes
határozatot hozni. Ez minden.

Kérdés: Ha jól értettem Önt, az a véleménye, hogy a nem-
zetközi marxista mozgalom közös ereje sem elegendő
ahhoz, hogy új értékelést adjon a világ fejlődésé-
nek és az új körülmények közé került mozgalomnak a
jelenlegi helyzetéről. Hogyan kellene vajon megki-
sérrelnie ezt a tervezett világkonferenciának.?

LUKÁCS: Ahhoz még nem érett meg az idő, hogy vitázzunk azok-
ról a kérdésekről, amelyeket itt felvetettem, és arról,
hogy hogyan kellene őket elbirálni. Ez minden.

Kérdés: A budapesti tárgyalások azt jelzik, hogy aligha gondol valaki arra, hogy a világkonferenciának igyekeznie kellene előkészíteni valamilyen mindent magába foglaló dokumentumot, minden kérdés megoldására szolgáló receptekkel. Talán ebben is megnyilatkozik, hogy a mai mozgalom távol tartja magát a 8-10 évvel ezelőtti gyakorlattól. Véleményem szerint egyáltalán figyelemreméltó, hogy a nézetek kikristályosodása mutatkozik meg a mozgalom viszonyában a korábban elfogadott értékelésekhez. Gondolok az 1957. és 1960. évi deklarációkra. Emellett csak a legalapvetőbb tézisek érvényességét ismerik el, elismerik a lényeges módosítások szükségességét, azt is, hogy a dokumentumok egyes tézisei kezdetől fogva tévesek voltak, kifejezetten a Jugoszláv Kommunista Szövetségének jellemzése és kiátkozása a mozgalmából.

Hogyan látja Ön az 1957. és 1960. évi dokumentumokat?

*V. Kizárólag
Felmélet*

LUKÁCS: Ki kell jelentenem, hogy nem vagyok politikus és ezeket a kérdéseket általános szempontból ítélem meg. Az a véleményem, hogy a Komintern valamiféle felújítása kizárt dolog, csupán a pártok teljesen szabad taktikai együttműködése valósítható meg mindenütt, ahol ez lehetséges. Nem tudom, mi érvényes az 1957. évi határozatból ma is, nem tudom ezt megbirálni és nem is akarok ebben álláspontot elfoglalni. Általában az a véleményem, hogy ilyen ügyekben, amelyek a gyakorlatra, a taktikára vonatkoznak - a korábbi határozatokat mindig természetesen kritikailag kellene elbírálni, hogy érvényesek-e még vagy nem. A történelem gyakran egészen más uton halad, mint azt elképzeltük.

Ht

179

Egy dolog X évben még helyes lehetett, 5 év múlva pedig már nem helyes.

Azt hiszem, ha a pártok szabadon fognak vitázni és teljessé teszik kölcsönös kapcsolataik demokratikus gyakorlatát, akkor megtalálják azokat a kérdéseket, amelyekben tényleges és éppen ezért gyakorlatilag megvalósítható határozatokra kerülhet sor, amelyekkel valamennyi párt valóban egyetért. Abszolút kizártnak tartom, hogy létezhetne olyan párt - kommunista párt - amely Vietnam kérdésében Amerika melletti álláspontot foglalna el. Éppen ezért nagyon könnyű közös álláspontot elfogadni, ami Vietnambot illeti. Az Izrael-Egyiptom kérdésben azonban már sokkal nehezebb lesz általános megegyezéshez jutni - és kényszeríteni valamelyik pártot a "közös" álláspontra, meggyőződése ellenére.

II J
H. elfogadás
H. abban az
= J
H. felépítés
Igen jó bizonyítékot ad Aragon: "Kommunisták" c. regényének első részében arról, hogy hová vezetnek az ilyen praktikák - Aragon pedig hithű kommunista, nem ellenzéki. Ott pontosan leírja azokat a katasztrófális következményeket, amelyek Sztálinnak Hitlerrel kötött egyezménye jelentett a Francia Kommunista Párt számára, ~~olyan~~ értelemben, ahogy már beszéltem róla. Éppen ezért, ha valamilyen kötelező nemzetközi egyezményt - mindegy, hogy milyen módon - rákényszerítenének egy pártra, azt szélsőségesen helytelennek és az egész mozgalom számára veszélyesnek tartanám. Hiszem, hogy most egyes kérdéseket, elsősorban a vietnami kérdést, valamennyi párt egyetértésével fogják megoldani. De többet elérni annak konstatálásánál, hogy azonos véleményen vagyunk és egyhanguan fogunk tárgyalni, ennél többet ma már nem lehet a kollektív tanácskozásokon elérni.

Kérdés: Mindeddig nem jutottunk el, Lukács elvtárs, az elsőként feltett kérdéshez: hogyan értékeli az ellentétek áthidalását a mozgalomban?

LUKÁCS: A szovjet-kinai kérdésről csak annyit tudok, amit nyilvánosságra hoztak a sajtóban. Meg kell mondanom, hogy ebben a kérdésben nem állok a kínai kommunisták pártján. De csupán teoretikus vagyok, nem politikus. Ha azt a kérdést teszik fel nekem, hogy hogyan kerülhet sor megőékkelésre a Kínai Kommunista Párt és a Szovjet Kommunista Párt között, akkor sajnos csak "a man in the street" vagyok, olyan személy, aki nem tud erre válaszolni.

Kérdés: Nem csupán a kínai problémára gondoltam, nem is arra, hogy valamilyen taktikai eljárásról nyilatkozzék. Inkább a teoretikus, az ideológus, a filozófus válasza érdekelt. Egyébként Mao Ce-Tung az ellentét problémáját egyik munkájában filozófusként értékeli, gyakorlati politikusként azonban....

LUKÁCS: Véleményem szerint a dolog így áll: olvasóként a távolból nagy lelkesedéssel ítélt meg az 1948-49. évi kínai eseményeket. Olvastam Mao Ce-Tung egyes műveit. Meg kell mondanom, hogy nagy szkepszissel olvastam, és ha nem Mao Ce-Tung írta volna őket, nem tudom, vajjon végig olvastam volna-e. Kétségbevonom, hogy Mao Ce-Tung Marx, Engels, Lenin sorához fog tartozni - legalábbis a szerint, amit olvastam tőle, még akkor is, ha itt fennáll a filozófus^a politikus perszonális uniója. Nézze, rám az nem hat, hogy Kínában abba^a/sorba helyezik, ezt kicsiben át-éltem

itthon is Rákossal. Nem vitás, hogy megfelelő apparátus segítségével keresztül lehet vinni, hogy mindenki legalább úgy tegyen, mintha Rákosit teoretikusként értékelné. A dolgok valósága szempontjából azonban ennek semmi jelentősége. Egyébként - a mozgalomban jelentkező mai ellentétek megközelítésének elbirálásához először elméletileg világossá kell tenni a problémák egész komplexumát, így például, hogy mit képvisel a mai kapitalizmus, a mai imperializmus formái, stb.

Kérdés: Ha már letértünk a történelemre, hogyan látja Ön az ellentétek megoldását a magyar kérdésben, és milyen kapcsolatban van ezzel Kun Béla tragikus sorsa?

LUKÁCS: A 20-as években a magyar pártban taktikai és stratégiai ellentétek, differenciák voltak, amelyeket normális pártszerű módon oldottak meg a Kun Béla és Landler vezette csoportok között. Azt hiszem, az akkori döntés nem volt helyes.

Kun azonban nemcsak a magyar párt vezetője volt, olyan személyiség volt, aki elkötelezte magát a szovjet mozgalomban, és Zinovjev intim baráti köréhez tartozott. Az orosz ellenzék elnyomásával kapcsolatban került Kun Béla bíróság elé és ítélték el. Ennek természetesen semmi köze a magyar kérdéshez két különböző dolog. Természetesen a magyar kérdés ilyen megoldása semmivel sem lett volna jobb, mint az orosz kérdés e megoldása. Ma épp úgy, mint korábban, szemben állok Kun Bélával a magyar kérdésben, és hiszem, hogy nem volt benne igaza. Ennek ellenére azt az álláspontot képviselem, hogy Kun Béla kivégzése Sztálin szörnyűségei közé tartozik.

Egységet teremteni úgy, hogy a gyepelőt szorosabbra huzzánk, mint az most van? Akik ezt akarják csinálni, azoknak arra kellene gondolniuk; milyen következményei lennének ennek a kommunizmus, mint világmozgalom számára. Nem vonom kétségbe - beszéljünk tényszerűen: teljes egység akkor lenne, ha minden pártban halomralőnék az ellenzéket. Az egységnek ilyen maximálisan egyszerű politikáját csinálta Sztálin, aki kivégeztette az egész orosz belső ellenzéket, Zinovjev-től egészen Buharinig. De ~~mi~~^{mi}idősebbek, akik megértük az 1917-es évet és ezt a korszakot, tudjuk, milyen végzetes volt ez a kommunizmus ideológiai hatására az egész világ nem kommunista tömegeire.

A kommunista párt egyetlen kérdését sem szabad csupán párton belüli szempontból megítélni. Mindig tudnunk kell, hogy a világ haladó mozgalmának vezető ideológiai erejét jelentjük.